

Egy hős és felmenői

1444 Szent Márton napjának vigiliája, november 10-e. A várnai csata napja, amikor az oszmán főerőkkel szemben álló keresztény seregeket három szárnyra osztják, a derékhadat I. Ulászló király magyar és lengyel nemesekből és zsoldosokból álló 500 fős személyi testőrsége mellett egy kb. 3000 fős sereget alkotta.¹ Az utóbbi közepén Bátorai István, „a királyi felség seregének ez a hadierényekkel ékeskedő katonája” ül a lován, ugyanis, mint erről Thuróczy krónikájában beszámol: „őrá bízták a válságos pillanatra és saját vitézségére való tekintettel, hogy a király zászlaját vigye.”² Ha Istvánffy Miklósnak a mohácsi csatáról szóló leírását visszavetítjük a fenti napra, akkor a csata kezdetén Bátorai kezébe adták a Boldogságos Szűz Mária aranyos képével díszes, hatalmas zászlót, s régi szokás szerint lecsatolták sarkantyúját, „annak biztosítására tudniillik, hogy menekülésre ne is gondoljon.”³ Nem véletlenül esett rá a választás: az ország szokása szerint a harmadik méltóságot képviselő országbíró volt mindig a kijelölt személy a zászlóval helytállni. Ám Rozgonyi György a nádorral együtt az országban maradt – a Rozgonyi famíliát Simon, az egri püspök képviselte –, s ezért esett a választás Bátorai Istvánra, aki Rozgonyi előtt, 1435–1440 között töltötte be ezt a méltóságot.

A hatvanas évei derekán járó zászlótartó bízhatott abban, hogy Erdély egyik vajdája, Hunyadi János a csatát megelőző estén jól mérte fel a helyzetet: ebből a háromszoros túlerővel szembeni kelepcéből csak véres ütközet árán lehet kijutni, más megoldás nincs! Győzelem esetén ő is életben maradhat, a vereség a halállal ér fel, hiszen neki nem adatik meg a menekülés útja.⁴ Ám az is megfordulhatott a fejében, hogy hála szépszájú leszármazottainak, a Bátorai név a földi létét befejezve is fennmarad, s éppen helytállása révén, talán még fényesebben fog ragyogni, mint addig. Ha a múltba tekintett, ugyan meggyésispánok, sőt egy váradi

¹ A várnai csata előzményeiről s a csata lefolyásáról lásd CVETKOVA, 1988. 185. (Az 1979-ben már második kiadásban megjelent bolgár nyelvű munka magyar fordítása.) Az általa a források alapján rekonstruált hadállás sokkal pontosabb, mint ami a *Magyarország hadtörténete*. Főszerk. Liptay Ervin. Bp., 1985. 102. oldalán látható. A csata legújabb rekonstrukcióját lásd PÁLOSFALVI, 2005. 84.

² THURÓCZY, 1978. 398.

³ ISTVÁNFFY, 1976. 70.

⁴ Az általam összeállított lista szerint a csatatéren maradt: Julianus Cesarini bíboros, legátus; Rozgonyi Simon egri püspök, főkancellár; de Dominis János váradi püspök; Bátorai István volt országbíró; rihnoi Perényi Miklós asztalnokmester; Dengelegi Pongrác alvajda; Tamási Henrik somogyi és verőcei ispán, volt udvarmester; Betleni Gergely székely alispán. Akik megmenekültek: szekesői Herceg Rafael boszniai püspök, Hunyadi János erdélyi vajda, szörényi bán; Tallóci Frank horvát és szlávón bán; Szilágyi Mihály (Hunyadi sógora); Bajoni István és Gecsei Sebestyén fia György, János váradi püspök familiárisai, Berekfalvi Zopa Péter újbátori várnagy, Berekszői Péter nemes. Török fogságba esett: Lábatlani (Dédi) Gergely. Vö. ENGEL, 1996.; BONFINI, 1995. 641–642; KÁROLYI, 1882–1897. 2. köt. 318.; FEJÉRPATAKY, 1901.; Berekszői Péter címeres levele 1448-ból. *Turul*, 1890. 1. sz. Egy kivételes esetről is tudunk: III. Callixtus pápa 1455-ben feloldozza Varannó (Zemplén m.) mezővárosának presbiterét, Ferenc fia Pál egri egyházmegyei klerikust, aki I. Ulászló királlyal a török ellen ment, több embert megölt, s ezért kiközösítésbe esett (*Augustinus Theiner: Vetera monumenta historica Hungariam illustrantia*. Romae, 1863. II. 272.). Feltételezhető, hogy az 1444 után eltűnt alispánok egy része is a várnai csata résztvevője volt: pl. Jánosi István aradi (Hunyadié?), Szakolyi Pál szabolcsi alispánok (Hunyadié), az erdélyiekéről nem is beszélve. A résztvevők biztos azonosítását az 1448-as rigómezei ütközet akadályozza, ami után keletkezett oklevelek szinte egyikéből sem tűnik ki, hogy a megnevezett hol esett el, illetve került fogságba.

püspök nevét tudta elődei között, ám mégis úgy gondolhatta – mégpedig joggal –, hogy ő vezette be a család nevét az országos köztudatba, amikor udvari tisztségei révén maga is a bárók soraiba került.

Bátori István neve forrásainkban 1393-ban hűgával, Potenciánával (Potyi) együtt tűnik fel, amikor anyjukat, a Zsidó nembeli Szántói Pető Katalint és őket bírói ítélet nyomán Szatmár, Közép-Szolnok, Csanád és Arad megyei birtokokba iktatják.⁵ Miután később további nyolc testvérüket ismerjük az oklevelekből, ám őket ekkor még nem említik, azt kell feltételeznünk, hogy ők ketten lépték át a 14. életévet, míg öccseik és húgaik ennél fiatalabbak voltak vagy még meg sem születtek. István neve több mint egy évtized után, 1405-ben merül fel ismét, amikor panaszt tesz Meggyesi Simon bán fia János fiai Miklós és Simon ellen, mert embereik az ő Ombód birtokán a Szamosra épített (hajó-)malmát elpusztították, levágatták.⁶ Apjuk, János vele és Benedek fiával közösen panaszolja be Kállói Lőkös fia Miklóst és familiárisait, akik hét pócsi jobbágyukat verték félholtra az apagyi nemesek földjén.⁷ Ugyanakkor azt is fel-említi, hogy Miklós egy bátori jobbágyuktól a kállói vásáron 2 ködmönt elvett.⁸ Miklós a büneit azzal is megtetézte, hogy a Bátoriak nyíregyházi birtokáról Kelemen jobbágyuk számos bárányát szállította el saját hasznára.⁹

A két eddig megismert fiú édesapja, Bátori János 1408 tavaszán ágynak eshetett, mert ez évben a váradi káptalan előtt már fia, István, s a másik ágból Barnabás tesz század magával esküt arra, hogy a szatmári Encsencs és a szabolcsi Nyíregyháza mellett Búd, Tímár, Adony, Kisléta és Vencsellő ősi birtokuk.¹⁰ Mert továbbra is Bátori János vitte erős kézzel a család ügyeit, két fia csak ritkán szerepel vele együtt. Úgy látszik, nemcsak családján belül, másokkal szemben is kemény tudott lenni: 1410-ben Szent Mihály napja körül Szatmár megye bírói székén a dománhidai vám dolgában annyira felbosszantotta Dománhidai Lászlót, hogy az egy hüvelyéből kihúzott kétélű törrel (*evaginata bicellis*) meg akarta ölni Bátorit, amiért fej- és jószágvesztésre ítélték.¹¹ Más esetekben viszont békebírónak kéri fel.¹² Halála előtt a pápához folyamodik teljes bűnbocsánatért, amit XXIII. János pápa szabadon megválasztott gyónatóval egy alkalomra engedélyezett.¹³ 1416. május 31-e után hunyt el, özvegyét és valamennyi gyermekét: Istvánt, Benedeket, Tamást, Mihályt, Jánost, Bertalant, valamint hajadon leányait: Potyit, Katalint és Zsuzsannát 1416. november 7-én említik.¹⁴

Ami ezután történik, az szinte megmagyarázhatatlan. Bátori Jánosnak mindössze egy tisztségviseléséről tudunk: 1387. október 26-án említik szabolcsi alispánként Bátori László fia Györggyel együtt,¹⁵ ez a gyakorlatban az ispáni jogkör szinte teljességét jelentette, mert a szabolcsi ispáni címet Lackfi István nádor viselte, aki nem tartózkodott a megyében. De ez sem

⁵ Szántói János birtokait Zsigmond király 1391. évi engedélyével (ZsO, 1951–2004. 1. köt. 1949.) leányának adja (MOL, Dl. 7856; CSÁKY, 1919. 1. köt. 169.; Doc. Val. 1941. 458; ZsO, 1951–2004. 1. köt. 2992.). A király iktatóparancsa a leleszi konvent felé s az iktatásról szóló jelentés: MOL, Dl. 8016; Doc. Val. 1941. 460-1; ZsO, 1951–2004. 1. köt. 3017., 3040.

⁶ MOL, Df. 220378.

⁷ MOL, Dl. 53278; ZsO, 1951–2004. 2/1. köt. 4472.

⁸ MOL, Dl. 53277; ZsO, 1951–2004. 2/1. köt. 4473.

⁹ ZsO, 1951–2004. 2/1. köt. 4474.

¹⁰ MOL, Df. 243908 (eredeti); MOL, Dl. 74688 (másolat); CD. Hun. 1829–1844. 10/4. 836.; ZsO, 1951–2004. 2/2. köt. 6074.

¹¹ MOL, Df. 220449.

¹² MOL, Df. 275829; ZsO, 1951–2004. 3. köt. 633.

¹³ 1415: ZsO, 1951–2004. 5. köt. 51.

¹⁴ MOL, Dl. 10506; ZsO, 1951–2004. 5. köt. 2403.

¹⁵ MOL, Dl. 87574; C. TÓTH, 2003. 3. reg.

tartott soká, mert már 1389 áprilisában Lackfi beosztottjaként, de *comes*-i címmel gordovai Fancs fia István mestert találjuk a helyükön.¹⁶ Bátori János – mint rokona, Bátori László fia Szaniszló feljelentéséből kiderül – 1394-ben a török elleni hadjáratban való részvételét fontolgatta, de végül is otthon maradt.¹⁷ 1403-ban politikailag egyértelműen Zsigmond király pártján állt Szabolcs és Szatmár megye kis- és középnemesi tömegeivel szemben, sőt a Deb-rőiek ellen fegyverrel fordult, Tállya várának Kállói Lőkös fia Zsigmonddal együtt elfoglalója, rövid ideig várnagya is.¹⁸ Rá tehát a király úgy tekinthetett, mint akire Szabolcsban és Szatmárban bármikor számíthat, aki az oldaláról el nem tántorítható. Talán ez a neveltetés hozta meg fia, István sikerét az udvarban, ahol apja halála után tűnik fel. Egy oklevél 1417. május 23-án említi, mint az udvar különös *famulusát*,¹⁹ de ugyanazon a napon kelt másik két oklevél szerint már az asztalnokmesteri címet is viseli, tehát a bárók közé tartozik.²⁰ S ekkor kapjuk meg a választ, miért találkoztunk István nevével oly ritkán a korábbi években.²¹ Az oklevél szerint kora ifjúságától fogva (István 1417-ben a harmincas éveinek a vége felé járhattott) állt az udvar kötelékében, korábban Isztria, Lombardia, Franciaország, Anglia különböző részein teljesített, a jelenben pedig Németországban teljesít fáradságot és költséget nem kímélve szolgálatot, támogatva királyát a római egyház és a birodalom állapotának megújítása és a béke érdekében. Egy későbbi oklevél ennél továbbmegy: a fentiek mellett felsorolja Forum Julii-t (Cividale), Aragóniát, Flandriát, Hollandiát, Brabantot és Gelrie-t, a jelenre pedig Werd birodalmi város a fogódzó, ahol Zsigmond oklevelét fogalmazták.²² Igaz, az asztalnokmester (a változatosság kedvéért régiesen főtétekfogónak is fogjuk nevezni) nem volt kormányzati tényező, csak a királyi méltóságviselők sorába tartozott, de mégis állandó

¹⁶ ENGEL, 1996. 1. köt. 185.

¹⁷ C. TÓTH, 2005. 178. reg.

¹⁸ A Zsigmond király-ellenes felkelésben résztvevők: Bezdédi Dávid és Domonkos (ZsO, 1951–2004. 2/1. köt. 2701.), Batthány-i (Zemplén m.) György (nagydobosi birtokos, ZsO, 1951–2004. 2/1. köt. 2717), Gyarmati (Szatmár m.) Lőrinc fia Domonkos (ZsO, 1951–2004. 2/1. köt. 2730.), Csicseri (Zemplén m.) Ormos fiai (komorói, vissi birtokos, ZsO, 1951–2004. 2/1. köt. 2758.), Meggyesi (Kállói) István fiai László és Zsigmond (ZsO, 1951–2004. 2/1. köt. 2807.), Derzsi (Szatmár m.) Barla és Antal (ZsO, 1951–2004. 2/1. köt. 2824.), Sényői Balázs (CD. Hun. 1829–1844. 10/4. 816.), Bogáti Fülöp fia János (ZsO, 1951–2004. 2/1. köt. 3257.), Csobajai Dezső fia Jakab, Ferenc fiai Mihály és László (löki birtokos is, ZsO, 1951–2004. 2/1. köt. 3552.), Szalóki (Bereg m.) István és László (Kerecseny, Heteny, Adony és Eszterjén, ZsO, 1951–2004. 2/1. köt. 3820.), Tyukodi László fia János, Tatárfalvi Pál fia László, Gyügyei Jakab fia János (mind Szatmár m., ZsO, 1951–2004. 2/1. köt. 3850), bölcsi Kiscudar Péter özvegye, Csaholyi (Szatmár m.) Klára (ZsO, 1951–2004. 2/2. köt. 5119.), Csobajai Adorján fia Ferenc és fia Mihály, Adorján fia Domonkos fia László (ZsO, 1951–2004. 2/2. köt. 5961.), Pazonyi Lukács fia Miklós (ZsO, 1951–2004. 2/2. köt. 6941.), Petneházi Tamás fia Jakab és László fia Miklós (ZsO, 1951–2004. 2/2. köt. 7169.), Rozsályi (Szatmár m.) Kun Miklós (ZsO, 1951–2004. 2/2. köt. 7531.). A Zsigmond mellett kiállók: Bátori Péter fia János (ZsO, 1951–2004. 2/1. köt. 2730.), Kállói Lőkös fia Miklós (ZsO, 1951–2004. 2/1. köt. 3234.), Dobi Mihály fia Péter gömöri ispán (ZsO, 1951–2004. 2/1. köt. 3552.), Gúti Pál és Boldizsár (ZsO, 1951–2004. 2/1. köt. 3820.), Őri (Pátyodi, Szatmár m.) Tamás fia Ambrus, János fiai Bálint és Lőrinc (ZsO, 1951–2004. 2/1. köt. 3850.), Tuzséri Miklós fia Miklós diák (ZsO, 1951–2004. 2/2. köt. 5214.). Hütlenség vétkével igaztalanul megvádoltak: Ibrányi Miklós fia György (ZsO, 1951–2004. 2/1. köt. 3454.), Egyeki Tiszai Mihály fia Lőrinc (ZsO, 1951–2004. 2/1. köt. 3711.) és Kisanarcsi Péter és Tamás (ZsO, 1951–2004. 5. köt. 413.). Bátori János és Kállói Lőkös fia Zsigmond tállyai várnagyságára lásd ZsO, 1951–2004. 2/1. köt. 3438.

¹⁹ 1417/447/450: MOL, Df 222434; ZsO, 1951–2004. 6. köt. 463.

²⁰ ZsO, 1951–2004. 6. köt. 461–2. Méltóságsorban csak 1419. február 8-tól (ENGEL, 1996. 1. köt. 47.).

²¹ Bátori István 1412. október 6-a (MOL, Dl. 79096. ZICHY, 1871–1931. 6. köt. 191.) után nem szerepel az oklevelekben, tehát ekkor kerül fel a királyi udvarba, s távolléte egybeesik Zsigmond király külföldi tartózkodásával (1412. december – 1419. január).

²² 1418: MOL, Dl. 10723; ZsO, 1951–2004. 6. köt. 2378.

résztevője az udvar életének. Ő volt egyébként a Dunántúlon is birtokos Pok nembeli Meggyesiek után az első ember Szabolcs és Szatmár nemesi társadalmából, aki ebbe a magasságba felemelkedett! Sőt, ha hihetünk Mályusz Elemér elemzésének, az 1423. március 30-i Késmárkon aláírt lengyel–magyar békeokmány alapján erre az időre már a Sárkány-rend, az ország kormányzását kézben tartó bárói csoport tagja is,²³ s ennek következtében bővül a Bátoriak ékvágásos címere a pajzsot kerítő sárkánnyal.²⁴

Bátori István életútja ettől kezdve szinte töretlen: Engel szerint 1431. szeptember 20-ig tölti be az asztalnokmesteri posztot,²⁵ majd karrierjében – úgy tűnik – egy rövid törés következik. Ez az az időszak, amikor Zsigmond ismét hosszú időre távol van az országtól, 1431. november végén itáliai királlyá, 1433. május végén német-római császárrá koronázzák, csak 1434. október 8-án tér vissza Pozsonyba. A király töretlen bizalmát jelzi, hogy 1435 februárjában, a kormány átszervezésekor²⁶ az üresedésben lévő nádori méltóságot ekkor betöltő Pálóci Mátyus helyére lép, azaz a kormány harmadik embereként ő lesz az országbíró 1440-ig. Akkor hát megvonták-e a bizalmat két évre Bátori Jánostól vagy sem? A számomra elérhető oklevelek alapján Bátori 1433-ig változatlanul főtétekfogó mester volt. Igaz, van két oklevelünk, amelyben Perényi Imre fiai János és István szintén főtétekfogó mestereknek vannak említve,²⁷ de az ellentmondás feloldható. Úgy vélem, 1431-ben – várva a beteg Garai Miklós életútjának a végét – Zsigmond ígéretet tett a két Perényi testvérnek, hogy a bekövetkező kormányváltáskor övék lesz az asztalnokmester posztja. Ennek alátámasztására nevezte a két testvért a király egy oklevele a poszt betöltőinek, amely cím birtokosának érezhette magát Perényi János, amikor oklevelét a király távollétében, 1432 tavaszán kibocsátotta. Ám mégsem következett be a várt fordulat, s ezt tükrözik Pálóci Mátyus országbíró oklevelei, aki változatlanul Bátori Jánost tekintette a cím tényleges birtokosának, hiszen okleveleiben még 1432-ben is *magister dapiferorum* megnevezéssel illeti.²⁸ S egy évvel később, a nagy ügyfélforgalmú leleszi konventben is tudni illett, hogy ki a cím betöltője,²⁹ mint ahogy azt a királyi udvarban is tudták.

²³ MOL, Df 288999; CD. Hun. 1829–1844. 10/6. 536.; MÁLYUSZ, 1984. 63.

²⁴ Az ősi Gutkeled-címer veres pajzsban három fehér jobbra néző fehér ék(vágás). Ehhez járult a 14. században a sisakdísz, amely a pajzsalak ismétlése zárt veres szárnyon. Majd a sisakdísz elhagyva a pajzsot a nyakára csavaródó farkú, pikkelyes testű sárkánykigyó veszi körül, s e fölé kerül a pajzsot már nélkülöző sisakdísz. A reneszánsz ábrázolásokra lásd KALMÁR – SZALONTAI, 1961. 63–70. XII–XIX. t.

²⁵ ENGEL, 1996. 1. köt. 47. a KÁROLYI, 1882–1897. 2. köt. 133-ra hivatkozva. Itt Pálóci Mátyus országbíró Bátorit egykori asztalnokmesternek nevezi: *magnificus Stephanus de Bathor alias dapiferorum regalium magister* (MOL, Dl. 98899).

²⁶ Az időpontot a kutatás hagyományosan az év március első felére, pontosabban március 8-ra teszi. (Vö. DÖRY – BÓNIS – BÁCSKAI, 1976. 276.) Azonban a kinevezésekre már februárban sor került. Vö. 1435. febr. 20.: MOL, Dl. 62264, amelyben Bátorit országbíróként; 1435. febr. 23.: Dl. 80496, amelyben Pálóci nádorként, s ugyanezen a napon kibocsátott MOL, Dl. 48646, amelyben még országbíróként említik. Bátori oklevelének dátumát Engel Pál tévesnek tekinti (ENGEL, 1996. 1. köt. 10.).

²⁷ 1431. ápr. 19.: MOL, Dl. 70868, amelyben Perényi Imre fiait, Jánost és Istvánt a királyi oklevél asztalnokmestereknek nevezi, de már a MOL, Dl. 70870 nem! A másik oklevelet 1432. ápr. 1-jén Perényi János asztalnokmesterként adja ki. Méltóságsorban csak 1434. nov. 25-től (ENGEL, 1996. 1. köt. 47.).

²⁸ 1431. nov. 6.: MOL, Dl. 54771; 1431. nov. 10.: MOL, Dl. 54775; 1432. jan. 20.: MOL, Dl. 12436, kiadása: DÖRY – BÓNIS – BÁCSKAI, 1976. 256.; 1432. febr. 16.: MOL, Dl. 54784-6; 1432. máj. 12.: MOL, Dl. 54794, valamennyi Pálóci Mátyus országbíró kiadványa, a 12436 kivételével, amely Zsigmond királyé!

²⁹ 1432. ápr. 10.: MOL, Dl. 54789–54790; 1433. ápr. 17.: MOL, Dl. 54814, valamennyi a leleszi konvent kiadványa. A konvent csak 1433. dec. 15-én nevezi Bátorit volt asztalnokmesternek (MOL, Df. 211931).

Bátori 1432. szeptember 7-én Csaholyi Jánossal, Csáki Istvánnal és rokonával, somlyói Bátori Szaniszló fia Istvánnal együtt felszólítást kap, hogy mint kapitányok Szatmár-, Kraszna-, Ugocsa- és Szabolcs megyei csapataikkal a Sempte körül gyülekező királyi sereghez csatlakozzanak az eretnek csehek ellen.³⁰ Ez a mozgósítás nem volt sikeres, mert a husziták elleni fellépés eredménytelen maradt. Bátori tehát 1433 nyara és 1434 októbere között a bátori udvarházban végre a család birtokügyeivel foglalkozhatott népes családja körében.³¹ Zsigmond király 1437. december 9-én bekövetkezett halála nem okozott törést hivatali pályafutásában, mint ahogy a birtokait is érintő az évi parasztlázadás sem.³² A gond Zsigmond utódja, Albert király váratlan halálával, 1439–1440 telén kezdődött, Bátorinak a kormányból történt kiejtésével. A Zsigmond által kinevezett tisztségviselői karban történt nagyobb változás – nyilván nem függetlenül a kettős királyválasztás eseményétől – ekkor, 1440-ben figyelhető meg, amire sokszor magyarázat sem adható a történetekre.³³ Erzsébet királyné ugyanis – mert tagja volt az I. Ulászlót megválasztó küldöttségnek – az országbíró 1440 májusában leváltotta, talán le is csukatta s helyére Kórógyi Jánost nevezte ki.³⁴ Az országbíró taktikusan járt el, amikor – hosszú tépelődés után – a lengyel király oldalára állt: birtokai az Ulászló-párti bárók, a Kusalyi Jakcsok, a Perényiek, a Rozgonyiak kiterjedt északkelet-magyarországi uradalmi között terültek el, s tudta, ha Erzsébet, illetve fia oldalán marad, ezt a lépését birtokai elkobzásával szenvedni meg, földönfutóvá válik. Ám talán éppen hosszú taktikázásának lett a következménye, hogy noha kezdetben Kórógyi országbíróságát I. Ulászló király elismerte, a poszt több mint egy éves üresedése után mégsem rá, hanem Rozgonyi Györgyre esett végül a király választása. Mellőzését több eseménnyel tudjuk igazolni:

- 1) 1440-ben nincs ama 13 báró és előkelő között, aki felhatalmazást ad, hogy Krakóban I. Ulászlónak az országba történő bejövetelét megsürgesse.³⁵
- 2) Nem szerepel I. Ulászló azon hívei között, akik menlevelet adnak Erzsébet hívei részére.³⁶

³⁰ MOL, Dl. 80384; ZICHY, 1871–1931. 8. köt. 482.

³¹ 1433. ápr. 17.: MOL, Dl. 12501 (eredeti), 54814 (másolat), Bátori Péter fia János fia István és Tamás, Bertalan testvérei megosztóznak javaikon. 1433. nov. 12.: MOL, Dl. 30169, a Bihar megyei, Toldi Pál-féle birtokok zálogjogának a rendezése. Feleségét illetően Engel Pál tévesen hivatkozik a MOL, Dl. 54078-ra, mert az oklevélben Bátori István nővéréről és annak leányáról, Kláráról esik szó (Középkori magyar genealógia. MTA Történettudományi Intézete, 2001. CD-ROM. (Arcanum Adatbázis). Első feleségét, Tarkói Margitot 1428-ban említik, amikor V. Márton pápától hordozható oltár tartására kapnak engedélyt (LUKCSICS, 1931. 1040.). Engel (lásd fentebb) tévesen tekinti második feleségének Túróci Orsolyát, mert ő Bátori Szaniszló fia István felesége (LUKCSICS, 1931. 1041.). Bátori István második feleségét, Borbálát (1445. ápr. 10.: MOL, Dl. 13843; 1446. jan. 3.: MOL, Dl. 13901; 1447. jún. 20.: MOL, Dl. 14093; 1451. febr. 1.: MOL, Dl. 81008; ZICHY, 1871–1931. 9. köt. 277.) Engel (lásd fentebb) Butka-i (Zemplén m.) leánynak, Fügedi Erik a Betlen (Belső-Szolnok m.) családból származónak állítja (*Ispánok, bárók, kiskirályok*. Bp. 1986. 377.). Egyiknek sincs igaza: Butkai Borbála (1450: MOL, Dl. 66921) és Betlen Borbála (1453: MOL, Dl. 62868) a jelzett időben még hajadonok voltak. Fiai András, Péter, István, Pál, László és Miklós (1446. jún. 26.: MOL, Dl. 13934), illetve János (1431. szept. 20.: MOL, Dl. 98899/eredeti/, 98894/másolat/, KÁROLYI, 1882–1897. 2. köt. 133–140.), aki 1446-ban már nem él.

³² A Bátoriak és birtokuk, Tarpa szerepéről a parasztháborúban: lásd NÉMETH, 2002. 36–38.

³³ Vö. C. TÓTH, 2004. 20.

³⁴ Bátori István országbíró utolsó ismert kiadványa 1439. nov. 13.: MOL, Dl. 44272. Egy lengyel forrás szerint 1440. jan. 18-án még országbíró (ENGEL, 1996. 1. köt. 10.), 1440. jún. 2-án már volt országbíróként titulálják (MOL, Dl. 55208). Kórógyi János első említése 1440. jún. 15.: MOL, Dl. 13554, az utolsó 1440. okt. 15.: MOL, Dl. 33620 (ENGEL, 1996.). Bebörtönzéséről Fügedi ír (lásd 31. jegyzet).

³⁵ 1440. márc. 12.: MOL, Df. 289127.

³⁶ 1440. jún. 15.: MOL, Dl. 13554.

- 3) Nem sorolják fel az 55 főúr között, akik megerősítik I. Ulászló királlyá választását és érvénytelenítik V. László megkoronázását.³⁷
- 4) Nem tüntetik fel azok között, akik I. Ulászlót koronázása alkalmával megerősítik jogaiban.³⁸
- 5) Nem találjuk nevét azon 16 főúr között, akik felszólítják Sopron várost, hogy maradjon hű az országhoz.³⁹

Bátori tehát kezdetben opponálta I. Ulászló királlyá választását, véleménye az eseményekről csak 1441 nyarán változott meg, ez utóbbi uralkodását elismerve. Ennek tudható be, hogy amikor 1441. szeptember 9-én I. Ulászló kinevezi az Erzsébet királynéval tárgyaló küldöttség tagjait, Rozgonyi Simon egri, Péter csanádi püspököket, Kusalyi Jakcs Mihály volt erdélyi vajdát, Rozgonyi György országbíró, pozsonyi ispánt, akkor Bátori a küldöttség ötödik tagjaként, mint volt országbíró szerepel, s őt követi Szamotuly-i Vince visegrádi várnagy és Tari Rupert hevesi ispán.⁴⁰ Másnap a tárgyaló delegációba a visegrádi várnagy után felvételt nyert ónodi Cudar Simon főtétekfogyó mester is, ám mindkét oklevél kimondja: többek akadályoztatása esetén a háromfős küldöttség tagjai Simon püspök, a volt vajda és Bátori István *comes*.⁴¹ Ez a cím azonban nem valamiféle tiszteletbeli méltóságot takart! Végignézve Szatmár megye archontológiáját, éppen 1441–1445 közötti időkből nem ismerünk adatot a megye első számú emberére, az ispánra.⁴² Ezt a hiátust tölthetné ki Bátori István személye. Talán ennek is, de elsősorban a volt báróságának köszönhetően látjuk viszont nevét azok sorában – igaz, az utolsó előtti helyen – akik 1442-ben Erzsébet királynénak menlevelet adnak.⁴³ Nevével 1444. április 18-án találkozunk újra, amikor az országgyűlés rendjei (219 név) megerősítik I. Ulászló dekrétumát, az aláírók között Bátori István a 15., tehát igen előkelő helyen szerepel, mint egykori országbíró (*St. Bathor alias similiter iudex curie regie*).⁴⁴ A budai közszereplése utáni napokban valószínűnek kell tartanunk, hogy ott volt azon az április 24-e körül tartott eskütételen, amikor Cesarini bíboros előtt a király és a rendek a török ellen keresztes háború indításáról döntenek. Budáról Bátorba hazatérve a családja és familiárisai körében kellett intézkednie, s végrendelkeznie ahhoz, hogy királyával együtt szeptember 22-én ő is átlépje Orsovánál a Dunát.

* * *

Bátori István apjáról, Jánosról már ejtettünk szót. Nagypapa, Péter 1335–1370 között tűnik fel az oklevelekben. 1335-ben Szebeni (Bihar m.) Péter fia László Szeben birtokát és Orbán

³⁷ 1440. jún. 29.: MOL, Df. 289006; DÖRY – BÓNIS – BÁCSKAI, 1976. 77., 128. jz. Bátori István vagy Szatmár megye képviselőjében öccse, Tamás volt jelen.

³⁸ 1440. júl. 17.: MOL, Dl. 98438, MOL, Df. 289009; DÖRY – BÓNIS – BÁCSKAI, 1976. 77., 131. jz.

³⁹ 1441. márc. 14.: MOL, Df. 202717-8 (eredeti), lásd NAGY, 1891. 301–302.

⁴⁰ MOL, Dl. 39292 (eredeti), 13644 (másolat). TELEKI, 1852–1863. 10. köt. 105.

⁴¹ MOL, Dl. 13644; TELEKI, 1852–1863. 10. köt. 107. Húszan (ennyi a függőpecsétek száma) erősítik meg a tárgyaló delegáció összetételét, Bátori Istvánt volt országbírónak és ispánnak nevezve. Továbbá MOL, Dl. 32293, de az oklevél már csak 7 függőpecséttel. A tárgyalások későbbi megtörténte utal Erzsébet királynénak a körmöcbányaiakhoz intézett levele (1442. aug. 14.: MOL, Df. 250133; TELEKI, 1852–1863. 10. köt. 116.), amelyben név szerint Újlaki Miklós bánt és Bátori Istvánt említi meg.

⁴² ENGEL, 1996. 1. köt. 190.

⁴³ 1442. aug. 16.: MOL, Df. 258234; TELEKI, 1852–1863. 10. köt. 120.

⁴⁴ MOL, Dl. 13287; DÖRY – BÓNIS – BÁCSKAI, 1976. 334. Az országbíró ugyanis Rozgonyi György volt. Itt jegezzük meg, amire e dolgozat lektora, C. Tóth Norbert nyomatékosan felhívta a figyelmünket, hogy az *alias* 'másik' jelentése mellett, ilyen esetekben 'egykori, előbbi' jelentést veszi fel.

(Vrbanus), illetve Botkuta birtokrészeit, 1 malomhellyel a Vesszős (*Wewzws*) folyón, s egy Szilas (*Zylas*) nevű szigettel – amelyek a váradelőhegyi Szent Istvánról elnevezett konvent szintén Szeben nevű birtoka mellett fekszenek – elcseréli a Bátori Bereck mester nemes fiaival, Jánossal és Miklóssal, továbbá Lőkös testvérük fiaival, Péterrel és Benedekkel azok Szatmár megyei, a Nyírségben fekvő „*Nagykaruly*” nevű örökségével, akik ezen felül 40 budai márkát is fizetnek.⁴⁵ A cserét testvérük, illetve a két utóbbi nagybátyja, András váradi püspök szorgalmazta, ezért is mentek bele, mert egyébként szabolcsi és szatmári birtokaiktól ezen eset kivételével sohasem váltak meg. Az egy év múltán e más kézre került birtokukat 30 márkáért visszaváltották.⁴⁶ Péter utolsó szereplése 1370-ből ismert, amikor Opuliai László herceg, az ország nádora arra kötelezi Bátori János fiait, László és György mestereket, továbbá Lőkös fia Pétert – mivel ők Szaniszlói Mihály fia Péter birtokainak a haszonélvezői –, hogy Bogáti Jakab feleségének fizessék meg azt az 1 márkát, amellyel Mihály fia Péter tartozott neki.⁴⁷ Péter semmiféle tisztséget nem viselt a közigazgatásban, pedig tanult ember volt. Már Karácsonyi felfigyelt rá, hogy „*Lőkösnek Péter nevű fia 1345-ben Itáliában tanult, (bizonyára nagybátyja tanította) s 1347-ben mint 15–17 éves gyermek váradi kanonok lett, de testvére meghalván, kilépett az egyházi rendből (úgy sem volt még felszentelve)...*”⁴⁸ Valóban, Lőkös fiai Péter és Benedek 1334-ben még kiskorúak voltak – ezért halasztotta el Druget Vilmos nádor a birtokosztást 11 évre, azaz 1345-re – tehát 1320 után, de 1330 előtt születhettek.⁴⁹ 1345-ben viszont András váradi püspök, a felek testvére, illetve nagybátyja halála⁵⁰ akadályozta meg az osztozást, ami a gyászév letelte utánra, 1347-re maradt. Ekkor Bereck testvérének, Györgynek a fiai János és Mihály, Bereck fiai János és Miklós, valamint Bereck fia Lőkös fiai Péter és Benedek között létrejött a birtokosztály, amelyből megtudjuk, hogy Péter 1344-ben *ultra partes maritimas in studio literali existebat*, azaz a tengeren túl (valószínűleg Itáliában) bölcsészetet tanul.⁵¹ Hazajövele után nagybátyja, András püspök (halála 1345. jún. 3. és 1345. okt. 5. között történt) váradi kanonoknak nevezte ki, s ebben a beosztásban találjuk 1347. május 3-án is, amikor a káptalan előtt is megerősítik a február 20-i birtokosztást.⁵² Bizonyára a papi pályán futott volna be magas karriert, ha 1347 után nem következik be öccse, Benedek halála. Emiatt kilépett a papi rendből, s 1351. május 1-jén már világi emberként osztozik nagybátyjával, Miklós székely ispánnal, unokatestvéreivel, János fiaival, Lászlóval, Györggyel (és Istvánnal, aki szintén a papi pályát választotta) a Bátori-birtokokon.⁵³

Ha a 14–15. század fordulóján, a hosszú téli estéken valakiről sokat meséltek a népes Bátori-családban, az a későbbi asztalnokmester és országbíró dédapja, Bátori Lőkös (1316–1330) volt, a család első hősi halottja. Bátori Bereck négy fia közül okleveleink öt emlegetik harmadikként, először 1317-ben, amikor I. Károly király részben rokonság okán, részben

⁴⁵ MOL, DI. 2882; AO, 1878–1920. 3. köt. 130. Mivel Szebeni Péter fia László Szeben birtokának a fele zálogban volt a váradi káptalan jobbágyánál, azt tőle vissza kellett váltani Bereck fiai János mester és Miklós pénzén (MOL, DI. 2910; AO, 1878–1920. 3. köt. 163.), ugyanezt tették a Szilas szigettel is (MOL, DI. 2911; AO, 1878–1920. 3. köt. 164.).

⁴⁶ MOL, DI. 3006; AO, 1878–1920. 3. köt. 279–280.

⁴⁷ 1370. aug. 4.: MOL, DI. 52165; KÁLLAY, 2. köt. 1651.

⁴⁸ KARÁCSONYI, 1900. 2. köt. 27.

⁴⁹ Hivatkozás az 1334. júl. 19-i Szabolcs és Bereg megyék nádori közgyűlésére: MOL, DI. 3884, illetve 83055.

⁵⁰ ENGEL, 1996. 1. köt. 76. szerint 1345. jún. 3-án még életben van, okt. 5-én már nem említik.

⁵¹ 1347. febr. 20.: MOL, DI. 3884; AO, 1878–1920. 5. köt. 14–19; MOL, DI. 51404 (mindkettő eredeti).

⁵² MOL, DI. 3901. A váradi káptalan előtt az 1347. febr. 20-i birtokosztást megerősítése. BUNYITAY, 1883–1884. Bátori Péter nevét nem ismeri.

⁵³ MOL, DI. 51608; KÁLLAY, 2. köt. 1085.

szolgálatukért neki és bátyjának, Jánosnak adja a hűtlenség vétkébe esett és megölt „Vak” Dorog fia Domonkos és Dorog fia Márk fiainak eccsed i birtokrészét.⁵⁴ Bereck fia János érdemeit ismerjük: a lázadó Borsa nembeli Kopasszal szemben sikeresen védte meg a Kraszna mocsaraiban álló Gilvác várát.⁵⁵ Ebből arra következtethetünk, hogy öccse, Lőkös is az ostrom részese volt. Egy 1325. évi oklevél szerint a kép azonban összetettebb: Bátori Bereck és fiai a fenti ostrom előtt a Borsák, Kopasz és Beke szerviensei, ám amikor azok a Károly Róberttel szembeszálltak, ők megmaradtak a király hűségén, ezért is került sor Gilvác ostromára 1316-ban. Sőt, 1317-ben Debreceni Dózsa, a későbbi erdélyi vajda Kopasz és Majs fia Majs ellen küldött seregében az ütközetben a két testvér, János és Lőkös életveszélyesen megsebesültek, ezért is érdemelték ki négy oklevelük (1279, 1282, 1321, 1323) megerősítését.⁵⁶ Igaz, a király melletti hűségnek súlyos ára volt: a Borsák bosszúból a Bátoriak Bátor, Pócs, Ábrány, Rakamaz és Nyíregyháza birtokait pusztították, szolgálk, famulusaik és jobbágyaik közül 53 embert öltek meg nyomorultul, ennek fejében kaptak kárpótlást a hűtlen Lotárd-fiak Fehértó nevű birtokának az adományozásával.⁵⁷

1330. szeptember 1-jén I. Károly király hadjáratot indított Bazaráb havasalföldi vajda ellen, mert az megszállva tartotta Szörény várát. Az eseményről a 14. századi krónika-szerkesztés így számol be: „A király elfoglalta Szörényt és a szörényi várat, a báni méltósággal egyetemben mindezt az említett [a Balog nembeli Szécsi] Dénesre ruházta.” Majd miután Bazaráb békét kért, a király azt elutasította, „nem hallgatott a józan tanácsra, gyorsan továbbvonult a harcba. Olyan földre ért, melyet nem ismert sem ő, sem serege; a havasok és erdős hegyek közepette nem találtak eleséget, hamarosan étlenség, éhség kezdte sanyargatni a királyt, a vitézeket és lovaikat.” Szorongatott helyzetében Károly Róbert fegyvernyugvásban egyezett ki a vajdával, aki a helyes utat is megmutatta. Ekkor a király „seregével együtt olyan útra jutott, amely körös-körül, mindkét felől meredek sziklával volt elrekesztve; elől pedig, ahol az út tágasabb volt, a vlachok több helyen erősen körülsáncolták gyepükkel. ... fenn a meredeken mindenfelől számlálhatatlan sok vlach futkosott és nyilazott a királyi seregre, mely összeszorult az út mélyén; ... a tolongás miatt összevissza hullottak a legerősebb paripák a vitézekkel együtt, mert az út egyik oldalán sem tudtak fölkapaszkodni a meredek martra a vlachok ellen, előbbre sem jutottak, mert az eléjük rakott gyepük miatt el nem menekülhettek; beszorultak, mint a halak a varsába, a hálóba. Elestek az ifjak, a vének és válogatás nélkül a főemberek, a hatalmasok. Péntektől hétfőig tartott ez a nyomorúságos állapot.” (Geréb László fordítása.)⁵⁸ A krónikáiról ezután elmeséli, hogy kik maradtak az egyháziak közül ott a csatatéren, hogyan menekült meg ruhacserével a király, kik is voltak személyes védelmezői. A magyarokra nézve gyászos ütközet mérlegét jól ismerjük, Győrffy György a november 10–12. közötti csata, név szerint ismert résztvevőinek (32 fő) veszteségét 13 elesettre, 1 eltűntre és 2 fogságba

⁵⁴ AOkl. 1990–2004. 2. köt. 66. és 4. köt. 439. az összes átirás felsorolásával.

⁵⁵ AOkl. 1990–2004. 8. köt. 476. A Bátoriaknak a védelemben segédkező szerviensei: Piricsei „Nagy” István, Péter, Pál és Pócs, Bátori „Vő” Benedek, Bogáti Miklós, Szennyesi Aba fiai Péter és Miklós, „Nagy” Miklós, Pili-si Pál fia András.

⁵⁶ MOL, DI. 1045; AOkl. 1990–2004. 9. köt. 218.

⁵⁷ 1326. máj. 14.: AOkl. 1990–2004. 10. köt. 194. a másolatok felsorolásával. A Bátori alattvalók káiról: 1318. febr. 19.: MOL, DI. 24668; AO, 1878–1920. 1. köt. 457–458.; AOkl. 1990–2004. 5. köt. 36. 1330. márc. 14.: BALOGH, 2000. 22–27. Az ott felsorolt okleveleken túl 1330. márc. 15-i keltezéssel lásd még MOL, DI. 2593 (1728. évi másolat), MOL, DI. 24671 és 99257 (1512. évi másolatok). A 17. századi másolatok kiadását lásd még MARCZALI, 1900. 209–214.

⁵⁸ KK, 1971. 139–141.

kerülte teszi,⁵⁹ szerinte a magyar haderő fele Havasalföldön elpusztult, ami ezekből a számokból biztosan nem következik. Mint majd a részvételéért kapott adománylevélből kitűnik, a két Bátoriból, Jánosból és Lőkösből az előbbi fogságba került, az utóbbi elesett.⁶⁰ Bátori János a havasalföldi kaland előtt és után is a szilágyi kerületben épült Aranyos vár várnagya volt, ezért szilágyi ispánnak is nevezik, bár ilyen nevű megye csak 1876 óta ismert. Miután nemcsak 1329-ban, de 1331. június 8-án, sőt 1332. február 16-án is a várnagyi címmel illetik, azt kell feltételeznünk, hogy rabságából alig fél év múlva kiváltották. De felmerül annak a lehetősége is, hogy a fogság helyett a hosszú bujdosásból lassan került haza. Mindenesetre 1331. augusztus 18-án már birtokadományban részesült. Érdemeiért 1332–1346 között szatmári ispán.⁶¹ Halála 1350. május 8-a elé tehető.⁶²

Felhasznált források

- MOL, Df. Magyar Országos Levéltár, Diplomatika Fényképgyűjtemény
 MOL, Dl. Magyar Országos Levéltár, Diplomatikai Gyűjtemény

Felhasznált irodalom

- AO, 1878–1920. Anjoukori Okmánytár. Codex Diplomaticus Hungaricus Andegavensis. 1–7. köt. Szerk. Nagy Imre – Tasnádi Nagy Gyula. Bp., 1878–1920.
- AOkI. 1990–2004. Anjou-kori oklevéltár. Documenta res Hungaricas tempore regum Andegavensium illustrantia. 1–25. köt. Szerk. Almási Tibor, Blazovich László, Géczy Lajos, Kristó Gyula, Piti Ferenc, Sebők Ferenc. Bp.–Szeged, 1990–2004.
- BALOGH, 2000. Középkori oklevelek a Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei levéltárban (1300–1525). Összegyűjtötte, átirta Balogh István. Szerk. Érszegi Géza, Henzsel Ágota közreműködésével. Nyíregyháza, 2000.
- BONFINI, 1995. Antonio Bonfini: A magyar történelem évtizedei. Ford. Kulcsár Péter. Bp., 1995.
- BUNYITAY, 1883–1884. Bunyitay Vince: A váradi püspökség története alapításától a jelenkorig. 1–3. köt. Nagyvárad, 1883–1884.
- C. TÓTH, 2003. C. Tóth Norbert: Szabolcs megye hatóságának oklevelei. II. (1387–1526) Bp.–Nyíregyháza, 2003.
- C. TÓTH, 2005. C. Tóth Norbert: A leleszi konvent országos levéltára Acta anni sorozatának oklevelei. I. Közlemény. 1387–1399. In: A nyíregyházi Jósa András Múzeum Évkönyve, 47. Szerk. Almássy Katalin – Istvánovits Eszter. Nyíregyháza, 2005. 235–345.

⁵⁹ GYÖRFFY, 1964. 547., a nevek felsorolásával.

⁶⁰ A két Bátori sorsáról I. Károly 1332. február 17-i oklevele tudósít: MOL, Df. 281319 (eredeti), átiratait és másolatait lásd BALOGH, 2000. 28–29.

⁶¹ ENGEL, 1996. 1. köt. 268., szatmári ispánságára uo. 188. Az örökös nélküli Besenyői János fia Márton és rokona, a Leveleki Csanád fia Miklós Levelek birtokának adományozására lásd. MOL, Df. 285788; CD. Hun. 1829–1844. 1829–1844. 8/3. 569.

⁶² MOL, Dl. 76968; ZICHY, 1871–1931. 2. köt. 425: *ipsa causa mortuo dicto magistro Johanne patre ipsorum* (tudniillik Lászlóé és Györgyé), Miklós nádor pert halaszt. Egy 1352. január 24-i oklevél [a Péc nembeli] özvegyét említi, sajnos keresztnév nélkül. MOL, Dl. 51062; KÁLLAY, 2. köt. 1085. reg.

- CD. Hun. 1829–1844. Georgius Fejér: Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis. 1–11. köt. Budaë, 1829–1844.
- CVETKOVA, 1988. Cvetkova, Bisztra: A várnai csata. Bp., 1988.
- CSÁKY, 1919. Oklevéltár a Csáky család történetéhez. 1. köt., 2. rész. Bp., 1919.
- Doc. Val. 1941. Antonius Fekete Nagy – Ladislaus Makkai: Documenta historiam Valachorum in Hungaria illustrantia usque ad annum 1400 p. Christum. Bp., 1941.
- DÖRY – BÓNIS – BÁCSKAI, 1976. Franciscus Döry – Georgius Bónis – Vera Bácskai: Decreta regni Hungariae. Besetze und Verordnungen Ungarns, 1307–1457. Bp., 1976.
- ENGEL, 1996. Engel Pál: Magyarország világi archontológiája, 1301–1457. 1–2. köt. Bp., 1996.
- FEJÉRPATAKY, 1901. Fejérpataky László: Magyar címeres emlékek. 1. köt. Bp., 1901.
- GYÖRFFY, 1964. Györffy György: Adatok a románok XIII. századi történetéhez és a román állam kezdeteihez (II. rész). Történelmi Szemle, 1964. 4. sz. 537–569.
- ISTVÁNFFY, 1976. Istvánffy Miklós: A magyarok történetéből. Ford. Juhász László. In: Mohács emlékezete. Szerk. Katona Tamás. Bp., 1976.
- KÁLLAY, 1943. A nagykállói Kállay-család levéltára. (Az oklevelek és egyéb iratok kivonatai.) 1–2. köt. Bp., 1943.
- KALMÁR – SZALONTAI, 1961. Kalmár János – Szalontai Barnabás: A Báthoriak címeres köemlékei. In: A nyíregyházi Jósa András Múzeum Évkönyve, 2. 1959. Szerk. Csallány Dezső. Bp., 1961. 63–73.
- KARÁCSONYI, 1900. Karácsonyi János: A magyar nemzetségek a XIV. század közepéig. 1–3. köt. Bp., 1900.
- KÁROLYI, 1882–1897. A nagy-károlyi gróf Károlyi család oklevéltára. A család megbízásából kiadja gróf Károlyi Tibor. Sajtó alá rendezi Géresi Kálmán. 1–5. köt. Bp., 1882–1897.
- KK, 1971. Képes Krónika. Bp., 1971.
- LUKCSICS, 1931. Lukcsics Pál: XV. századi pápák oklevelei. 1. köt. V. Márton pápa (1417–1431). Bp. 1931.
- MÁLYUSZ, 1984. Mályusz Elemér: Zsigmond király uralma Magyarországon. Bp., 1984.
- MARCZALI, 1900. A magyar történet kútfoínak kézikönyve. Szerk. Marczali Henrik, Angyal Dávid és Mika Sándor közreműködésével. Bp., 1900.
- NAGY, 1891. Sopron vármegye története. Oklevéltár. 2. köt. 1412–1653. Szerk. Nagy Imre. Sopron, 1891.
- NÉMETH, 2002. A nyíri-szamosközi parasztháború. In: Tarpa. Szerk. Németh Péter. H. n., é. n. [Bp., 2002.] 34–40.
- PÁLOSFALVI, 2005. Pálosfalvi Tamás: Nikápolytól Mohácsig, 1396–1526. Bp., 2005.
- TELEKI, 1852–1863. Teleki József: Hunyadiak kora Magyarországon. 1–12. köt. Pest, 1852–1863.
- THURÓCZY, 1978. Thuróczy János: A magyarok krónikája. Ford. Horváth János. Bp., 1978.
- ZICHY, 1871–1931. A zichy és vásonkeői gróf Zichy-család idősb ágának okmánytára. Codex diplomaticus domus senioris comitum Zichy de Zich et Vásonkeő. 1–12. köt. Pest–Bp., 1871–1931.
- ZsO, 1951–2004. Zsigmondkori oklevéltár (1387–1422). 1–9. köt. Szerk. Mályusz Elemér, Borsa Iván, C. Tóth Norbert. Bp., 1951–2004.

A hivatkozás utáni számok oklevéltárak esetében az oldal-, regesztakötetek esetében a regesztaszámra utalnak.